

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Olomoucký kraj

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním
a preprimárním vzdělávání**

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Využitelnost specifických materiálně didaktických prostředků ve výchovně vzdělávacím procesu

Metodická doporučení
pro učitele mateřských a 1. stupeň základních škol

Dominika Stolinská

Miroslav Janu

Univerzita Palackého v Olomouci

Olomouc 2014

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním
a preprimárním vzdělávání**

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Oponenti: PhDr. Martina Fasnerová, Ph.D.
Mgr. Alena Berčíková

Publikace vznikla za podpory projektu ESF Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením
na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání
Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Obsah

Slovo na úvod 4

TÉMATATA

1. Svět kolem nás I. 5

2. Není důležité vyhrát... 10

3. Houpy hou, jedna noha za druhou... 16

4. Svět kolem nás II. 23

Slovo závěrem 30

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Slovo na úvod

Vážení čtenáři, milí pedagogové,

dostává se Vám do rukou text, jehož snahou je nastítnit možná využití materiálně didaktických prostředků, jež vznikly v rámci projektu „*Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání*“ (reg. Č. CZ.1.07/1.2.27/01.0018). Na následujících stranách budete seznámeni s těmito pomůckami: vkládací geometrické tvary, seguinova deska, barevné domino, Člověče, nezlob se!, ruské kuželky, nášlapné kameny, balanční deska na válcích, čtvercová balanční deska, obdélníková balanční deska, čtvercová balanční deska s kulovou úsečí, navlékadlo „hodiny“, skládací stavebnice kvádrů, kruhové navlékadlo, geopanel a barevný válec. Všechny pomůcky byly vytvořeny z vysoce odolných materiálů s dřevěným základem.

Prostřednictvím metodického materiálu bychom rádi představili náměty k využitelnosti pomůcek. U známých a tradičních pomůcek jsme se zaměřili na možnosti jejich netradičního využití.

Všechny předkládané materiálně didaktické prostředky podporují rozvoj dítěte předškolního nebo mladšího školního věku dle vzdělávacích oblastí Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a jeho tělo (dle RVP PV) a Matematika a její aplikace (dle RVP ZV) a jejich použití je vhodné mj. také pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami.

Všechny didaktické prostředky byly dlouhodobě ověřovány v Univerzitní mateřské škole Olomouc a při tvorbě tohoto materiálu jsme tedy mohli čerpat jak ze zpětných vazeb učitelek, tak i z reakcí dětí.

Pevně věříme, že pro Vás a děti ve Vaší škole bude práce zábavná, poučná a inspirativní.

autoři

**Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním
a preprimárním vzdělávání**

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Téma: 1. Svět kolem nás I.

Cílová skupina: (věk dětí)	3 – 4 roky dítěte
Materiální zabezpečení:	Pomůcky: - vkládací geometrické tvary - seguinoва deska
Legislativní ukotvení na RVP (PV, ZV)	RVP PV Vzdělávací oblast: Dítě a jeho psychika
Vymezení oblasti řešené problematiky:	Podoblast: Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace
Struktura činnosti:	Účelem předkládaných aktivit je na podkladě samostatné manuální činnosti dítěte pochopit elementární zákonitosti fungování věcí kolem nás.
Popis možných rizik:	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti - převaha zprostředkovaného poznávání světa - převažující důraz na pamětní učení a mechanickou reprodukci, málo názornosti - nedostatek času a prostředků pro spontánní hru, k jejímu rozvinutí a dokončení
Použitá literatura:	Legislativní podpora – RVP PV

Popis jednotlivých činností a postupů:

1. Úvod

Předkládané aktivity se zaměřují na rozvoj dítěte v oblasti poznávání fungování okolního světa. Přibližuje mu environmentální zákonitosti na podkladě rozvoje geometrických představ. Rádi bychom zdůraznili aktuálnost dané oblasti právě z důvodu stále více alarmujících výsledků žáků v mezinárodních srovnáních v technické gramotnosti (mj.). Prezentovaná činnost může podpořit rozvoj představivosti dítěte při konstruování základních prekonceptů o elementárních matematicko-geometrických zákonitostech, dále podporuje rozvoj pravo-levé či prostorové orientace a nesmíme opomenout ani podporu rozvoje jemné motoriky. Správné a včasné „nastartování“ těchto kategorií rozvoje u dítěte může podpořit jeho pozdější školní úspěšnost.

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

2. Teoretická část

Dle RVP PV je možno v rámci realizace prezentované aktivity uvažovat o níže uvedené vzdělávací nabídce pedagogem:

- Spontánní hra
- Činnost zajišťující spokojenost a radost
- Úkol s viditelným cílem a výsledkem, v němž může být dítě úspěšné
- Cvičení organizačních dovedností
- Přirozené pozorování prostředí a života v něm
- Přirozené i zprostředkované poznávání přírodního okolí, sledování rozmanitostí a změn v přírodě

3. Praktická část

- *cíl pro pedagoga*
 - rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky správně pochopit a zprostředkovat
- *cíl pro dítě*
 - kognitivní
 - odhalit správný způsob vkládání obrazců do základní desky
 - rozlišovat obrazce dle tvarů a barev
 - zhodnotit správnost vlastního řešení
 - afektivní
 - otevřeně a aktivně přijímat nabízenou činnost
 - pozitivně reagovat na úspěch (příp. adekvátně reagovat na neúspěch)
 - akceptovat úkoly spojené s činností
 - psychomotorický
 - procvičovat jemnou motoriku
 - procvičovat pravo-levou a prostorovou orientaci
- *výstup pro dítě*

V rámci očekávaných výstupů deklarovaných v RVP PV směřujeme k dosahování finální úrovně v těchto oblastech:

- prožívat radost ze zvládnutého a poznaného
- vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení
- respektovat předem vyjasněná a pochopená pravidla
- zorganizovat si hru

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

rozvoj klíčových kompetencí:

- kompetence k učení – soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje
- kompetence k řešení problémů – problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti, postupuje cestou pokusu a omylu, spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací, hledá různé možnosti a varianty, využívá při tom dosavadních zkušeností, fantazii a představivost
- kompetence činnostní a občanské – svoji činnost a hru se učí plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat; odhaduje rizika svých nápadů, jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daným okolnostem

4. Vzdělávací aktivity

Hlavní aktivitou je strukturovaná činnost s použitím pro projekt vytvořených pomůcek – tzv. „vkládačky“ a „seguinové desky“.

1.) Vkládačka

Tvořena je základní deskou, v níž jsou vyřezány geometrické tvary – obdélník, čtverec, trojúhelník a kruh. Vkládací objekty tvoří obdobné geometrické tvary opatřené úchytkou pro snadnější manipulaci.

Každý geometrický tvar má jinou barvu, odpovídajícího otvoru v podložce. Objekt je vyroben z vrstveného materiálu.

Obr. č. 1: Vkládačka

Úkolem dítěte je vložit vybraný tvar do odpovídajícího otvoru v podložce. Další z možností práce s pomůckou je procvičování jemné motoriky – špetkového úchopu, rozlišování barev.

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

2.) Seguinová deska

Seguinova deska se skládá ze tří prostorných boxů do sebe zapadajících z důvodů skladnosti. Boxy byly vyrobeny z vrstveného materiálu. Zasouvací desky do jednotlivých boxů jsou opatřeny deseti otvory různých tvarů podle náročnosti úkolů.

Děti do jednotlivých otvorů vkládají objekty vybrané podle předloženého tvaru otvoru na zasouvací desce (viz obr. č. 2).

Obr. č. 2: Seguinova deska

Modifikovaná Seguinova deska bývá řazena do kategorie hraček s didaktickým záměrem. Napomáhá k rozvoji jemné a hrubé motoriky, rozvoj senzomotorických dovedností, míru učelnivosti a šikovnosti.

5. Metodické nástroje a pomůcky

Strukturované materiálně didaktické prostředky vytvořené přímo pro účely projektu – „vkládací geometrické tvary“ a „seguinova deska“.

6. Popis rizik

Efektivnímu výstupu užití činnosti hrozí následující rizika:

- nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti
- převaha zprostředkovaného poznávání světa
- převažující důraz na pamětní učení a mechanickou reprodukci, málo názornosti
- nedostatek času a prostředků pro spontánní hru, k jejímu rozvinutí a dokončení

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

7. Evaluace cílů

Pedagog průběžně pozoruje spontánní hru dítěte a zaznamenává pokrok do diagnostického listu (úroveň se zvyšuje dle postupného rozvoje oblastí u dítěte).

Tab. č. 1: Hodnocení rozvoje dítěte v oblasti geometricko-matematických představ, pravo-levé a prostorové orientace a jemné motoriky

Oblast rozvoje	Vstupní úroveň dítěte ¹	Průběžné hodnocení rozvoje dítěte	Výstupní úroveň dítěte ²
Rozpoznání geometrických tvarů			
Manipulace s geometrickými tvary			
Pohybová koordinace			
Koordinace ruky a oka			
Tvořivost a fantazie			
Řešení problémové situace			
Orientace v prostoru			
Respektování pravidel			

Zdroj: upr. dle přílohy k RVP PV

8. Evaluace očekávaných výstupů

- Hodnotící tabulka viz *Evaluace cílů* průběžně vyplňovaná pedagogem na základě jeho diagnostické činnosti
- Řízený rozhovor s dítětem vedoucí k jeho sebehodnocení

¹ Zde popište konkrétní projevy dítěte před realizací výše uvedených aktivit

² Zde popište konkrétní projevy dítěte po realizaci výše uvedených činností (činnosti opakujeme, při jednorázovém použití není možné očekávat posun výraznějšího charakteru)

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Téma: 2. Není důležité vyhrát...

Cílová skupina: (věk dětí)	5 – 6 let dítěte
Materiální zabezpečení:	Pomůcky: - Barevné domino - Člověče, nezlob se! - Ruské kuželky
Legislativní ukotvení na RVP (PV, ZV)	RVP PV Vzdělávací oblast: Dítě a ten druhý
Vymezení oblasti řešené problematiky:	Interpersonální oblast, v níž má být podporováno utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilování, kultivování a obohacování jejich vzájemné komunikace a zajišťování pohody těchto vztahů.
Struktura činnosti:	Soubor tří známých dětských her s inovativním pojetím jejich využití, s cílem podpořit osobnostně sociální rozvoj dítěte předškolního věku.
Popis možných rizik:	- nedostatek pozitivních příkladů a vzorů prosociálního chování - příliš ochránářské nebo příliš nevšímavé prostředí - autoritativní vedení, direktivní zacházení s dítětem - příliš časté vystupování pedagoga v roli soudce - soustředění pozornosti pouze na verbální formy komunikace
Použitá literatura:	- Legislativní podpora – RVP PV - Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV, 2010. VÚP: Praha. ISBN 978-80-87000-34-2.

Popis jednotlivých činností a postupů:

1. Úvod

Soubor aktivit sice prezentuje obecně známé dětské hry, avšak možnosti jejich využití mohou mít mnohem větší edukační přesah, než jak jsou tyto hry často využívány. Účelem metodického listu je poskytnout pohled „pod pokličku dění“ v dítěti při realizaci těchto aktivit.

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Chtěli bychom zvláště vypíchnout využitelnost právě známých her k rozvoji prosociálního chování dětí v předškolním věku. Nedílnou součástí aktuálního pojetí vzdělávání, jež stojí na podkladě konstruktivismu, je vzdělávání s ohledem na socializační a personalizační proces, jehož prvotní pokusy je možné realizovat již v mateřské škole. Využitím dětem známých her, (nejen) pro tyto účely, jim můžeme celý proces usnadnit, a to především proto, že „odpadá“ dlouhodobý proces nácviku nové činnosti či pochopení pravidel nově zařazované hry.

Tím v žádném případě nechceme říci, že by měli učitelé používat pouze známé aktivity, avšak dětem již známá činnost umožňuje posunout polaritu pozornosti jiným směrem – v našem případě k poznávání úspěchů či mírných neúspěchů při kooperaci s druhým člověkem, což rozvíjí jednak dovednosti dítěte spolupracovat, komunikovat a socializovat se ve skupině.

2. Teoretická část

Dle RVP PV je možno v rámci realizace prezentované aktivity uvažovat o níže uvedené vzdělávací nabídce pedagogem:

- Aktivity vhodné pro přirozenou adaptaci dítěte v prostředí mateřské školy
- Společné hry a skupinové aktivity umožňující dětem spolupodílet se na jejich průběhu i výsledcích
- Aktivity přibližující dítěti pravidla vzájemného styku – zdvořilost, ohleduplnost, tolerance, spolupráce

3. Praktická část

- *cíl pro pedagoga*
 - o rozvoj pozitivní spolupráce a komunikace mezi dětmi
 - o vést děti k respektování stanovených pravidel a adekvátní přijímání výsledků jejich činnosti
- *cíl pro dítě*
 - o kognitivní
 - aplikovat znalosti základních početních operací na elementární úrovni (např. při práci s hrací kostkou)
 - pochopit a respektovat stanovená pravidla hry
 - orientovat se na velké hrací ploše
 - o afektivní
 - pozitivně reagovat na úspěch (příp. adekvátně reagovat na neúspěch)
 - přijímat výhru druhého (příp. vcítit se do pocitů druhého při prohře)
 - otevřeně a aktivně přijímat nabízenou činnost
 - o psychomotorický
 - procvičovat jemnou a hrubou motoriku
 - procvičovat prostorovou orientaci

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

- snažit se správně manipulovat s herními pomůckami v prostoru

- *výstup pro dítě*

V rámci očekávaných výstupů deklarovaných v RVP PV směřujeme k dosahování finální úrovně v těchto oblastech:

- začlenit se do kolektivu, respektovat rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti
- porozumět běžným neverbálním projevům citových prožitků a nálad druhých
- domluvit se na společném řešení, tato pravidla dodržovat, jednat spravedlivě, hrát fair
- zacházet šetrně s vlastními i cizími pomůckami a hračkami

rozvoj klíčových kompetencí:

- kompetence k řešení problémů – při řešení myšlenkových i praktických operací užívá logických, matematických i empirických postupů; pochopí jednoduché algoritmy řešení různých úloh
- kompetence komunikativní – při hře komunikuje bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými; chápe, že být komunikativní, vstřícný, iniciativní a aktivní je výhodou
- kompetence sociální a personální – dětským způsobem projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování; vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost

4. Vzdělávací aktivity

Vzdělávací nabídku tvoří soubor tří známých dětských her – barevné domino; Člověče, nezlob se! A ruské kuželky.

1.) Barevné domino

Skládá se z 30 kusů plochých obdélníků vyrobených z dubového dřeva. Každý obdélník má na horní ploše vyfrézované dvě kruhové prohlubně, vybarvené různými barvami. Celkem bylo použito čtyř barevných odstínů. Pro přesnější skládání domina je každý obdélník rozdělený na dvě stejné části zafrézované drážkou.

**Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním
a preprimárním vzdělávání**

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Obr. č. 3: Barevné domino

Pomůcka napomáhá k rozvoji jemné motoriky, fantazie, logického myšlení, počítání a přiřazování obdélníků podle barev.

2.) Člověče, nezlob se!

Klasická hra v netradičním provedení. Základní hrací deska s křížovým herním tvarem má rozměr 700 x 700 mm, hrací figurky mají výšku 127 mm a průměr 45 mm. Hrací kostka má rozměr 100 x 100 mm. Pro lepší stabilitu figurek na hrací ploše byly do herního pole vlepeny kovové podložky a figurky ve spodní části opatřeny silnými magnety. Figurky jsou pro hráče odlišeny jak barvou, tak specifickým znakem, podle kterého lze figurky odlišit od protihráčových. Označení se nachází na hlavičce figurky. Všechny díly hry kromě magnetů byly vyrobeny z jasanového a smrkového dřeva, základní deska byla vyrobena z překližky.

Obr. č. 4: Člověče, nezlob se!

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Napomáhá k rozvoji jemné a hrubé motoriky, prostorové představivosti a hmatové percepce.

3.) Ruské kuželky

Ke hře byla využita druhá strana desky z hry „Člověče nezlob se“. Hrací deska byla opatřena mobilním skládacím ramenem pro pověšení herní koule. Jako kuželky jsou použity figurky z předešlé hry. Hra slouží k odreagování a vyplnění volného času dětí.

Obr. č. 5: Ruské kuželky

4.) Metodické nástroje a pomůcky

Strukturované materiálně didaktické prostředky vytvořené přímo pro účely projektu – „barevné domino“, „Člověče, nezlob se!“ a „ruské kuželky“.

5.) Popis rizik

Efektivnímu výstupu užití činnosti hrozí následující rizika:

- nedostatek pozitivních příkladů a vzorů prosociálního chování
- příliš ochránářské nebo příliš nevšímavé prostředí
- autoritativní vedení, direktivní zacházení s dítětem
- příliš časté vystupování pedagoga v roli soudce
- soustředění pozornosti pouze na verbální formy komunikace

6.) Evaluace cílů

Na podkladě diagnostických činností pedagog sleduje emoční stav a kognitivní úroveň dítěte. Údaje si zaznamenává do hodnotícího archu (viz tab. č. 2).

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Tab. č. 2: Hodnocení emoční a kognitivní úrovně dítěte předškolního věku vzhledem k předkládaným činnostem

Emoční úroveň	Příklad	Konkrétní pozorované projevy
Dítětem nezvládaná situace	Lítostivě pláče, hněvá se, vzteká se, urazí se, odmítá dále spolupracovat, vynucuje si pozornost...	
Respektování pravidel	Snaží se vyhovět druhému dítěti či dospělému, snaží se vyhnout trestu při nedodržení pravidel, snaží se podřídit řádu, protože chápe jeho smysl...	
Tvořivost	Nebojí se uplatňovat svou představivost a fantazii, např. z obav ze selhání...	
Manipulace s herními komponenty	Dokáže se pohybovat na velké hrací ploše a s rozměrnými figurkami...	
Společná hra	Aktivity dítěti usnadňují navázat spolupráci, preferuje kooperativní hru, má stálého partnera pro hru...	
Role dítěte při hře	Zastává dominantní nebo podřízenou roli...	
Projevy ve skupině	Dítě je komunikativní a společenské, ve společnosti je rádo a spokojené; rádo na sebe strhává pozornost; vyvolává konflikty...	
Další projevy	Např. snaží se podvádět atp...	

Zdroj: upr. dle Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV

7.) Evaluace očekávaných výstupů

- Hodnotící tabulka *Hodnocení emoční a kognitivní úrovně dítěte předškolního věku vzhledem k předkládaným činnostem*
- Řízený rozhovor s dítětem vedoucí k jeho sebehodnocení

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Téma: 3. Houpy hou, jedna noha za druhou...

Cílová skupina: (věk dětí)	5 – 6 let dítěte
Materiální zabezpečení:	Pomůcky: <ul style="list-style-type: none"> - Nášlapné kameny - Balanční deska na válcích - Čtvercová balanční deska - Obdélníková balanční deska - Čtvercová balanční deska s kulovou úsečí
Legislativní ukotvení na RVP (PV, ZV)	RVP PV Vzdělávací oblast: Dítě a jeho tělo
Vymezení oblasti řešené problematiky:	Podoblast: Pohyb a pohybová koordinace
Struktura činnosti:	Záměrem prezentovaných aktivit je zlepšovat tělesnou a pohybovou zdatnost dítěte a podporovat jeho rozvoj v oblasti pohybových a manipulačních dovedností.
Popis možných rizik:	<ul style="list-style-type: none"> - omezování samostatnosti dítěte při pohybových činnostech - nerespektování rozdílných tělesných a smyslových předpokladů a pohybových možností jednotlivých dětí - neznalost zdravotního stavu a zdravotních problémů dítěte - nevhodné prostory pro pohybové činnosti a nevhodná organizace z hlediska bezpečnosti dětí - nedostatečné vybavení náčiním, nářadím atp.
Použitá literatura:	Legislativní podpora – RVP PV

Popis jednotlivých činností a postupů:

1. Úvod

Předkládaná baterie aktivit se zaměřuje především na oblast rozvoje psychomotorických dovedností dětí předškolního věku. Konkrétně se jedná o činnosti, v nichž se používají rehabilitační tělovýchovné pomůcky.

Aktivity zařazujeme vzhledem ke skutečnosti, že se každým rokem snižují koordinační dovednosti dětí, a to pravděpodobně z důvodu stále nižší a nižší četnosti pohybových činností (především v mimoškolním prostředí). Tuto skutečnost zaznamenalo také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, jež začíná směřovat pozornost k možnostem řešení dané

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

situace (např. navýšením prostoru pro tělovýchovné aktivity v edukačním procesu atp.). Pro současnou praxi mateřských škol je prozatím aktuální poskytnutí optimální a podpůrné vzdělávací nabídky.

Naším záměrem není představit dogma, jaké aktivity pro tělovýchovné činnosti volit, či nikoli. Rádi bychom předložili spíše inspirativní náhled na použití netradičních pomůcek, jejichž využitím je možné podpořit rozvoj psychomotorických dovedností dětí předškolního věku.

2. Teoretická část

Dle RVP PV je možno v rámci realizace prezentované aktivity uvažovat o níže uvedené vzdělávací nabídce pedagogem:

- Lokomoční pohybové činnosti
- Zdravotně zaměřené činnosti
- Příležitosti a činnosti směřující k ochraně zdraví, osobního bezpečí a vytváření zdravých životních návyků

3. Praktická část

- *cíl pro pedagoga*
 - rozvoj tělesné a pohybové zdatnosti dítěte
 - podpora rozvoje pohybových a manipulačních dovedností u dětí předškolního věku
- *cíl pro dítě*
 - kognitivní
 - seznámit se s rehabilitačními tělovýchovnými pomůckami
 - pochopit a zapamatovat si přesný postup pro realizaci aktivity
 - zhodnotit úroveň vlastní činnosti
 - afektivní
 - překonat strach ze situace, kdy nemá vše pod kontrolou
 - pozitivně reagovat na úspěch (příp. adekvátně reagovat na neúspěch)
 - otevřeně a aktivně přijímat nabízenou činnost
 - psychomotorický
 - procvičovat hrubou motoriku a posilovat svalstvo dolních a horních končetin a posilovat svalstvo pánve
 - procvičovat prostorovou orientaci
 - nácvik rovnováhy a koordinace těla
- *výstup pro dítě*

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

V rámci očekávaných výstupů deklarovaných v RVP PV směřujeme k dosahování finální úrovně v těchto oblastech:

- zachovávat správné držení těla
- koordinovat lokomoci a další polohy a pohyby těla
- mít povědomí o některých způsobech ochrany osobního zdraví a bezpečí

rozvoj klíčových kompetencí:

- kompetence k učení – odhaduje své síly, učí se hodnotit svoje osobní pokroky i oceňovat výkony druhých
- kompetence k řešení problémů – chápe, že vyhýbat se řešení problémů nevede k cíli, ale že jejich včasné a uvážlivé řešení je naopak výhodou; uvědomuje si, že svou aktivitou a iniciativou může situaci ovlivnit
- kompetence činnostní a občanské – svoje činnosti se učí plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat

4. Vzdělávací aktivity

Vzdělávací nabídku tvoří činnosti, pro něž byly speciálně v rámci projektu vytvořeny pomůcky.

1.) Nášlapné kameny

Rehabilitační pomůcka sloužící k nácvičku rovnováhy, odstraňování případných drobných ortopedických vad pohybového aparátu a k herním činnostem. Nášlapné kameny byly vyrobeny soustružením z tvrdého dřeva javoru. Ve spodní části polokouli je nalepena technická pryž zabraňující klouzání kamenů na parketách a plovoucích podlahách.

Obr. č. 6: Nášlapné kameny

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

2.) Balanční deska na válcích

Rehabilitační pomůcku lze využít k nácviku rovnováhy, koordinace pohybu, posilování svalstva dolních končetin, případně různým herním činností. Základ pomůcky tvoří mohutná základní deska z přírodního materiálu (smrk), na vrchní straně opatřena protiskluzovým kobercem. Ve spodní části desky jsou připevněny dva hranoly sloužící k vymezení pohybu válců. Součástí pomůcky jsou dva válce, které se pohybují ve vymezeném prostoru pod deskou.

Obr. č. 7: Balanční deska na válcích

3.) Čtvercová balanční deska

Pomůcku lze využít k nácviku rovnováhy, koordinace těla, posilování svalstva dolních a horních končetin a k posilování svalstva pánve. Základ pomůcky tvoří rozměrná čtvercová deska z aglomerovaného vrstveného materiálu (laťovka). Na vrchní části je deska proti klouzání opatřena zátěžovým protiskluzovým kobercem. Spodní část desky tvoří dvě kruhové úseče, vzájemně spojené příčkou, zabezpečující stabilitu pomůcky. Horní část je nad podlahou 70 mm, což umožňuje dětem relativně malý výkyv vlevo i vpravo, dosahující v krajních mezích výkyv 25° od svislé osy.

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Obr. č. 8: Čtvercová balanční deska

4.) Obdélníková balanční deska

Pomůcka umožňuje nácvik rovnováhy a koordinaci těla. Na parketách nebo plovoucí podlaze je možné na pomůcce jezdit v kleče na kolenech. Základ pomůcky tvoří obdélníková (na delších stranách zakulacená) deska, kraje na vrchní části opatřena protiskluzovým kobercem. Spodní část desky tvoří dvě polokoule, deska je 70 mm nad zemí. Vzhledem k obdélníkovému tvaru desky je výkyv větší, v krajních mezích dosahuje až 50° od svislé osy.

Obr. č. 9: Obdélníková balanční deska

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

5.) Čtvercová balanční deska s kulovou úsečí

Pomůcku lze využít k nácvičení rovnováhy, koordinace těla, posilování dolních a horních končetin a posilování svalstva pánve. Základnu tvoří rozměrná čtvercová deska z aglomerovaného vrstveného materiálu (laťovka). Vrchní část je opatřena protiskluzovým kobercem. Spodní část pomůcky tvoří vysoustružená kulová úseč ze dřeva (smrk). Balanční deska umožňuje pohyb dítěte v rozmezí 360° kolem středové osy a výkyv 25° v krajních mezích od svislé osy.

Obr. č. 10: Čtvercová balanční deska s kulovou úsečí

5. Metodické nástroje a pomůcky

Strukturované materiálně didaktické prostředky vytvořené přímo pro účely projektu – „nášlapné kameny“, „balanční deska na válcích“, „čtvercová balanční deska“, „obdélníková balanční deska“ a „čtvercová balanční deska s kulovou úsečí“.

6. Popis rizik

Efektivnímu výstupu užití činnosti hrozí následující rizika:

- omezování samostatnosti dítěte při pohybových činnostech
- nerespektování rozdílných tělesných a smyslových předpokladů a pohybových možností jednotlivých dětí
- neznalost zdravotního stavu a zdravotních problémů dítěte
- nevhodné prostory pro pohybové činnosti a nevhodná organizace z hlediska bezpečnosti dětí
- nedostatečné vybavení náčiním, náradím atp.

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

7. Evaluace cílů

Pedagog průběžně zaznamenává pokroky dítěte při realizaci řízených tělovýchovných činností a zaznamenává je do diagnostického listu (úroveň se zvyšuje dle postupného rozvoje oblastí u dítěte).

Tab. č. 3: Hodnocení rozvoje dítěte v oblasti pohybových, koordinačních a lokomočních aktivit

Oblast rozvoje	Vstupní úroveň dítěte ³	Průběžné hodnocení rozvoje dítěte	Výstupní úroveň dítěte ⁴
Způsob běžné chůze (odvíjení chodidel...)			
Chůze se schodů (např. střídání nohou...)			
Přeskoky a přelety (zvládá/nezvládá...)			
Rovnováha (zvládá na jedné noze...)			
Držení těla (ohnutá záda, vysunutá brada...)			
Balanční dovednosti dle zaměření pomůcek (zvládá bez problémů/zvládá s pomocí/nezvládá...)			

Zdroj: upr. dle přílohy k RVP PV

8. Evaluace očekávaných výstupů

- Hodnotící tabulka *Hodnocení rozvoje dítěte v oblasti pohybových, koordinačních a lokomočních aktivit*
- Řízený rozhovor s dítětem vedoucí k jeho sebehodnocení

³ Zde popište konkrétní projevy dítěte před realizací výše uvedených aktivit

⁴ Zde popište konkrétní projevy dítěte po realizaci výše uvedených činností (činnosti opakujeme, při jednorázovém použití není možné očekávat posun výraznějšího charakteru)

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Téma: 4. Svět kolem nás II.

Cílová skupina: (věk dětí)	1. období primární školy, elementární ročník
Materiální zabezpečení:	Pomůcky: <ul style="list-style-type: none"> - Navlékadlo „hodiny“ - Skládací stavebnice kvádrů - Kruhové navlékadlo - Geopanel - Barevný válec
Legislativní ukotvení na RVP (PV, ZV)	RVP ZV Vzdělávací oblast: Matematika a její aplikace
Vymezení oblasti řešené problematiky:	Podoblast: Nestandardní aplikační úlohy a problémy
Struktura činnosti:	Účelem předkládaných aktivit je rozvoj geometrických a matematických představ. Plynule navazují na předešlý kurz „Svět kolem nás I“, který byl primárně určen pro děti předškolního věku. Níže uváděné aktivity jsou taktéž využitelné v mateřské škole, ale dávají prostor i pro řešení nestandardních úloh u dětí mladšího školního věku.
Popis možných rizik:	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti - převaha zprostředkovaného poznávání světa - převažující důraz na pamětní učení a mechanickou reprodukci, málo názornosti - nedostatek času a prostředků pro spontánní hru, k jejímu rozvinutí a dokončení
Použitá literatura:	Legislativní podpora – RVP ZV

Popis jednotlivých činností a postupů:

1. Úvod

Prezentací aktivit bychom chtěli poukázat na kontextualitu preprimárního a primárního vzdělávání. Předkládaný kurz plynule navazuje na kurz s názvem „Svět kolem nás I“, který se zaměřoval na rozvoj chápání elementárních zákonitostí fungování věcí kolem nás. Ten byl vytvořen pro uplatnitelnost v mateřské škole. Budeme-li uvažovat o návaznosti na tuto úroveň dětí, pak přechodem do povinného vzdělávání se začíná zvyšovat také úroveň nároků na ně kladených. Zde vycházíme z RVP ZV, konkrétně ze vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace. Důležitou součástí matematického vzdělávání jsou nestandardní úlohy, jejichž řešení může být do značné míry nezávislé na znalostech a dovednostech školské matematiky,

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

avšak je nezbytné uplatňovat logické myšlení. To podporuje rozvoj tzv. divergentního myšlení, které je podporou pro efektivní pochopení celé řady přírodních zákonitostí.

Naší snahou ani v tomto případě není předložení dogmat. Rádi bychom poskytli spíše podnětný náhled na použití netradičních pomůcek. Ty byly často inspirovány specifiky montessori materiálně didaktických prostředků.

2. Teoretická část

Dle RVP ZV je možno v rámci realizace prezentovaných aktivit uvažovat o níže uvedené vzdělávací nabídce pedagogem:

- Číselné a logické řady
- Číselné a obrázkové analogie
- Logické a netradiční geometrické úlohy

3. Praktická část

- *cíl pro žáka*
 - o kognitivní
 - pochopit význam pojmů větší – menší
 - procvičit sčítání a odčítání vybraných objektů, rozlišit objekty dle barev
 - umět vytvářet geometrické objekty v rovině dle zadání učitele
 - o afektivní
 - otevřeně a aktivně přijímat nabízenou činnost
 - pozitivně reagovat na úspěch (příp. adekvátně reagovat na neúspěch)
 - rozvoj představivosti a tvořivosti
 - o psychomotorický
 - procvičovat jemnou a hrubou motoriku
 - procvičovat prostorovou orientaci
 - podpora vývoje upevňování očního zacílení na objekt

- *výstup pro žáka*

V rámci očekávaných výstupů deklarovaných v RVP ZV směřujeme k dosahování finální úrovně v těchto oblastech:

- užívá logickou úvahu a kombinační úsudek při řešení úloh a problémů a nalézá různá řešení předkládaných nebo zkoumaných situací
- řeší úlohy na představivost, aplikuje a kombinuje poznatky a dovednosti z různých tematických a vzdělávacích oblastí

rozvoj klíčových kompetencí:

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

- kompetence k učení – vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- kompetence k řešení problémů – vyhledává informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechává se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému
- kompetence komunikativní – využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi
- kompetence pracovní – orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení

4. Vzdělávací aktivity

Vzdělávací nabídku tvoří činnosti, pro něž byly speciálně v rámci projektu vytvořeny pomůcky.

1.) Navlékadlo „hodiny“

Skládačka má tvar panáčka. Úkolem dítěte je správně nasadit jednotlivé segmenty na sebe. Při správném nebo nesprávném provedení učitel otočí odpovídající výrazy panáčkovy hlavy na dítě. Pomůcka se skládá ze základní obdélníkové desky, do níž je zapuštěna kulatina sloužící k nasazování jednotlivých segmentů hodin. Segment tvoří 7 hranolů pyramidově odstupňovaných a označených čísly hodin. Na středovém segmentu jsou umístěny ručičky hodin. Hlavu panáčka tvoří otočná koule s oboustranně namalovaným obličejem, usměvavým a smutným. Hračka je vyrobena z bukového dřeva. Navlékadlo slouží k nácviku jemné a hrubé motoriky, upevňování očního kontaktu a rozvoji fantazie. Dále podporuje pochopení významu pojmů větší – menší.

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

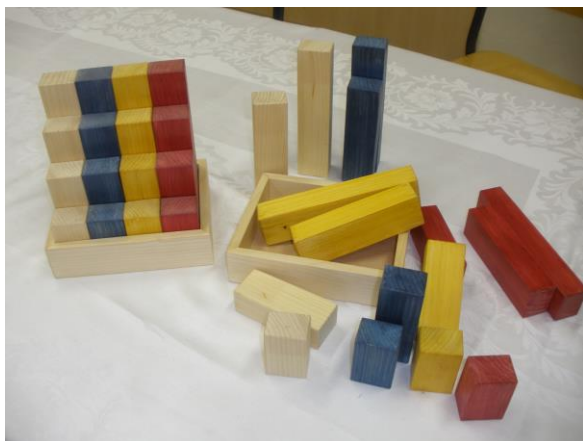
Obr. č. 11: Navlékadlo „hodiny“

2.) Skládací stavebnice kvádrů

Základ stavebnice tvoří 16 hranolů obdélníkového průřezu se čtveřicí různých výšek. Každá čtveřice je od sebe barevně odlišena. Sestava kvádrů je umístěna do ploché krabice. Stavebnice je vyrobena ze smrkového dřeva. Úkolem dítěte je postupně vložit všechny hranoly podle výšky a barvy do krabice libovolně vedle sebe nebo za sebou. Další možností je určování výškové posloupnosti objektů, počítání objektů, stavění různých jednoduchých staveb. Pomůcka je určena k rozvoji jemné motoriky dětí mladšího školního věku (1. období, elementární ročník). Dále opět podporuje pochopení významu pojmů větší – menší.

Obr. č. 12: Skládací stavebnice kvádrů

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

3.) Kruhové navlékadlo

Základ pomůcky tvoří kruhová dřevěná deska, do níž je umístěn válec o výšce 220 mm. Válec je opatřen kolmo vyčnívajícími kolíky o různé délce. Navlékáci objekty tvoří tři kruhy o průměru 90 mm, opatřené zářezy délkově odpovídajícími kolíkům na základním modulu. Celý komplet je vyroben z bukového dřeva. Pomůcka slouží k nácviku jemné a hrubé motoriky, k procvičování počítání, analýze dle barev, dovednosti navlékání kruhů na pevnou osu, napomáhá k upevnění koordinace oka a myšlení očním kontaktem.

Obr. č. 13: Kruhové navlékadlo

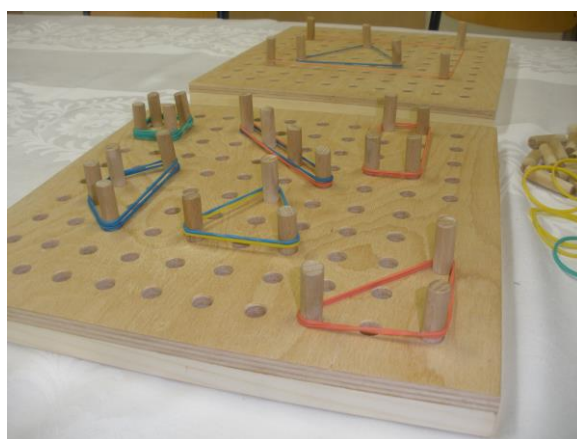
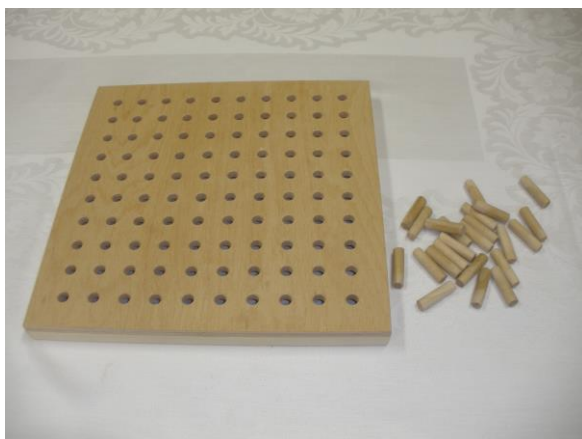
4.) Geopanel

Základ pomůcky tvoří deska o rozměrech 300x300 mm, ze spodní části vyztužená po obvodových stranách. V základní desce je vyvrtáno 100 děr o průměru 10 mm. Součástí geopanelu je 20 kolíků jež se vkládají do vyvrtaných děr geopanelu. Kolíky se do děr vkládají libovolně, tak aby při spojení barevnou gumičkou po obvodu kolíku vytvořily geometrické tvary. Pomůcka slouží k nácviku jemné a hrubé motoriky, k rozvoji představivosti a orientaci v prostoru, dále k vytváření geometrických objektů v rovině dle zadání učitele.

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

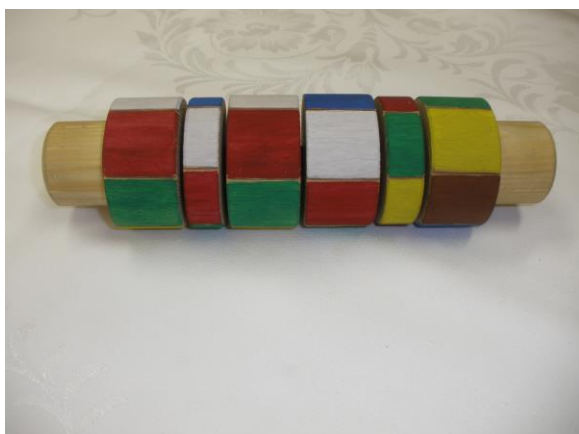
Obr. č. 14: Geopanel

5.) Barevný válec

Základ tvoří kulatina o průměru 10 mm, na níž je navlečeno 6 válců o průměru 60 mm. Jednotlivé válce jsou rozděleny do šesti samostatných segmentů barevně odlišených. Válce jsou mezi sebou odděleny gumovou podložkou pro snadnější manipulovatelnost. Pomůcka je vyrobena z dubového dřeva. Pomůcka je určena k rozvoji jemné motoriky a určování barev. Podporuje také rozvoj představivosti a tvořivosti.

Obr. č. 15: Barevný válec

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

9. Metodické nástroje a pomůcky

Strukturované materiálně didaktické prostředky vytvořené přímo pro účely projektu – „navlékadlo hodiny“, „skládací stavebnice kvádrů“, „kruhové navlékadlo“, „geopanel“ a „barevný váleček“.

10. Popis rizik

Efektivnímu výstupu užití činnosti hrozí následující rizika:

- nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti
- převaha zprostředkovaného poznávání světa
- převažující důraz na pamětní učení a mechanickou reprodukci, málo názornosti
- nedostatek času a prostředků pro spontánní hru, k jejímu rozvinutí a dokončení

11. Evaluace cílů

Pedagog průběžně pozoruje řízenou aktivitu dítěte a zaznamenává pokrok do diagnostického listu dle tabulky č. 1 uváděné v kurzu „Svět kolem nás I“. Jedná se totiž o navazující baterii aktivit na výše uvedený kurz.

12. Evaluace očekávaných výstupů

- Hodnotící tabulka *Hodnocení rozvoje dítěte v oblasti geometricko-matematických představ, pravolevé a prostorové orientace a jemné motoriky*
- Řízený rozhovor s dítětem vedoucí k jeho sebehodnocení

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním a preprimárním vzdělávání

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Slovo závěrem

Vážení čtenáři, milí pedagogové,

dostali jste se až na poslední stranu celého textu, jehož snahou bylo Vám poskytnout několik inspirativních návrhů k práci s materiálně didaktickými prostředky, jež vznikly na podkladě projektového záměru. Konkrétně se jednalo o tyto pomůcky: vkládací geometrické tvary, seguinova deska, barevné domino, Člověče, nezlob se!, ruské kuželky, nášlapné kameny, balanční deska na válcích, čtvercová balanční deska, obdélníková balanční deska, čtvercová balanční deska s kulovou úsečí, navlékadlo „hodiny“, skládací stavebnice kvádrů, kruhové navlékadlo, geopanel a barevný válec.

Metodická doporučení byla strukturována tak, že jste mohli zachytit didaktický charakter využitelnosti, výchozí myšlenku – filozofii významu zařazení činností s těmito pomůckami do výchovně vzdělávacího procesu, konkrétní metodické postupy spolu i s možností vyhodnocení úrovně jednotlivých aktivit.

V textu se opíráme o legislativně platné a závazné rámcové vzdělávací programy (dle školských stupňů). Tím je deklarována uplatnitelnost a opodstatněnost předkládaných činností.

Všechny pomůcky byly vytvořeny se záměrem použitelnosti mj. také pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami.

Na závěr nám dovoluje Vám popřát mnoho sil do realizace prezentovaných aktivit a hodně radosti ze sledování jejich úspěšného řešení.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**Rozvoj kompetencí učitelů se zaměřením na rovný přístup jedinců v primárním
a preprimárním vzdělávání**

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.27/01.0018

Mgr. Dominika Stolinská, Ph.D.

RNDr. Miroslav Janu, Ph.D.

**Metodické náměty pro uplatnění rovného přístupu ke vzdělávání jedinců v současné
mateřské a základní škole**

Technický redaktor Mgr. Dominika Stolinská, Ph.D.

Odpovědný redaktor Mgr. Jana Kreiselová

Publikace určena pro odbornou veřejnost

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.vydavatelstvi.upol.cz

www.e-shop.upol.cz

vup@upol.cz

1. vydání

Olomouc 2014

č. zak. 2014/1039

ISBN 978-80-244-4403-1

Neprodejná publikace